

LA MISE EN TEXTE DE LA PRIMERA VERSIÓ DE L'ART: NOVES FORMES PER A NOUS CONTINGUTS¹

Anthony Bonner i Albert Soler

En el desenvolupament de la seva vastíssima obra, Ramon Llull es va haver d'enfrontar amb un problema que se li va plantejar repetidament: el format que havia de donar a les seves obres, la disposició que havia de tenir un determinat text en la pàgina manuscrita que l'havia de difondre. Aquestes qüestions, que a nosaltres se'ns donen resoltes en els manuscrits i en les edicions en què llegim els seus llibres, comportaven problemes i dubtes a què s'havia d'enfrontar un autor que estava fent coses tan innovadores en l'àmbit de la producció escrita com Llull.

Fins allà on sabem, Llull mai no va parlar declaradament d'aquest problema i, tanmateix, en els manuscrits lul·lians més antics hi ha rastres de les seves opcions originals pels formats. Se'n poden observar en els dels manuscrits del *Llibre de contemplació*, en els quals es veu clarament la voluntat de donar a la seva obra la forma d'un veritable «llibre de banc» escolasticouniversitari, malgrat la novetat radical i les perplexitats que comportava que aquesta fos escrita en una llengua que no era el llatí sinó una llengua vernacla.²

I retrobem indicis d'aquesta preocupació també en els manuscrits de les primeres versions de l'Art. L'objecte d'aquest treball és precisament l'estudi de les

---

¹ Aquest treball forma part del projecte de recerca coordinat CODITECAM: Llull (HUM 2005-07480-CO3-01), finançat pel Ministerio de Educación y Ciencia, que es desenvolupa al Centre de Documentació Ramon Llull de la Universitat de Barcelona. També s'inscriu en el marc dels treballs del Grup de Recerca Consolidat «Cultura i Literatura a la Baixa Edat Mitjana» (SGR 2005-00346), del DURSI de la Generalitat de Catalunya.

² Albert Soler, «Estudi històric i codicològic dels manuscrits lul·lians copiats per Guillem Pagès (ca. 1274-1301)», *ATCA* 25 (2006), pp. 229-266.

difficultats i de les solucions que Llull va donar a un problema de *mise en texte* fonamental: com organitzar la disposició del text i de les figures combinatòries que el complementen a la primera versió de l'Art, l'*Ars compendiosa inveniendi veritatem* (a partir d'ara ACIV). Per als estudiosos moderns l'única versió realment accessible d'aquesta Art ha estat la que va imprimir Lu Salzinger al primer volum de la magna empresa moguntina (i és encara l'única edició impresa!). S'esdevé, tanmateix, que Salzinger va creure necessari alterar la forma original que Llull havia disposat precisament per tal de fer l'obra més llegible i entenedora. Així que és ineludible retornar als manuscrits si volem adonar-nos dels problemes de compaginació a què es va enfrontar Llull.

La tradició manuscrita de l'ACIV és força àmplia: està composta per 19 manuscrits (comptant-hi tant els complets com els fragmentaris) que podem situar abans del segle XVI, i cinc manuscrits més que s'han de situar entre el XVI i el XVIII. Cap d'aquests còdexs pertany al que es pot considerar la primera generació de manuscrits lul·lians; és a dir, als manuscrits que podem relacionar directament o indirectament amb Llull i als que, ho i conservant el mateix format que aquests, no són de més enllà del primer quart del segle XIV. Els més antics de l'ACIV són de mitjan segle XIV; per al present estudi, ens hem basat en el manuscrit Vaticanus Latinus 5112 (a partir d'ara V) i això per diverses raons: és probablement el més antic dels conservats, el text de l'obra hi és complet i està en bon estat de conservació. El manuscrit V, en efecte, comparteix diverses característiques formals amb els manuscrits lul·lians més antics: és escrit íntegrament sobre pergamí, a doble columna, transmet obres de redacció acostada en el temps;³ tanmateix, la cal·ligrafia dels copistes que hi han treballat s'allunya de la *littera textualis* que és característica dels manuscrits lul·lians de primera generació: una primera mà (que copia els folis 1-14v) és textual però va essent progressivament atreta cap a una lletra híbrida;⁴ la segona, que és més textual i més *fracta* que la primera, també té un pol d'atracció en la híbrida.⁵

Com es pot comprovar més endavant, la disposició de la pàgina que trobem en aquest còdex és tan peculiar que difícilment podria derivar d'un model que no

---

³ V contenia originalment l'ACIV (folis 3-55v) i la *Lectura compendiosa super Artem inveniendi veritatem* (folis 55v-61v). Posteriorment, s'hi va afegir una darrera obra lul·liana, però aquesta espúria, l'*Introduitorium magnae Artis generalis* (folis 65-68). El caràcter factici del manuscrit és molt clar, vegeu la descripció del manuscrit a l'apèndix.

⁴ A l'inici, les *f* i les *f* que fa es prolonguen una mica per sota de la línia de base i les *a* tenen dos compartiments; després les *f* i les *f* tenen una terminació afuada i clarament per sota de la línia de base i les *a* tenen un sol compartiment.

⁵ D'altra banda, tot i que cada copista ha fet els títols en rubrica que corresponen al text que han transcrit, han quedat per fer les inicials i els calderons, de manera que ens falta un element de judici important a

fos molt a prop d'un original sortit del mateix obrador del mestre. En lloc de facilitar una simple reproducció fotogràfica del manuscrit, hem decidit transcriure'n els folis inicials per facilitar-ne l'accés al lector modern, que així podrà confrontar el text en condicions d'igualtat amb un suposat lector medieval. Tant com ha estat possible des d'un punt de vista tipogràfic, en transcriure el text, s'ha conservat la disposició de cada pàgina, sobretot pel que fa a la relació entre text i figures, i conservant també la seva peculiar organització.⁶ Qualsevol lector que vulgui comparar la nostra presentació amb l'original, ho pot fer amb les imatges del manuscrit que n'ofereix a la xarxa el Raimundus-Lullus-Institut de Freiburg.⁷ D'altra banda, la nostra no pretén en cap cas de ser una edició crítica; és una simple transcripció per a la comoditat del lector, en la qual només hem inclòs qualche variant significativa de sentit o d'organització d'altres manuscrits.⁸ Per tal de donar una idea de la disposició del text, ens ha semblat suficient transcriure el text corresponent a les tres primeres figures, les d'A, S i T.⁹

L'hora de datar el manuscrit: la filigrana i altres elements decoratius; per a aquest aspecte, vegeu Albert Soler, «Recomposició d'un antic còdex lul·lià», *SL* 45-46 (2005-6), pp. 75-83. Altres manuscrits antics rellevants de l'ACTV són el Clm 10502 que, però, està en molt mal estat de conservació, és escrit damunt de pergamí i paper i transmet obres de redacció allunyada (pertanyents al cicle de l'ACTV i també de l'*Art demonstrativa*); el còdex Bodmer 109, de la Fondation Martin Bodmer de Cologny-Ginebra, escrit tot en pergamí, però a ratlla tirada i que conté obres de redacció molt i molt allunyada; el F-130 del Col·legi de la Sapiència de Palma de Mallorca, copiat en pergamí però a ratlla tirada; i el ms. 118 de la Biblioteca de Catalunya, copiat a dues columnes però alternant pergamí i paper. Un aspecte rellevant de la transmissió de l'ACTV és que aquesta obra apareix en molts manuscrits precedida o seguida de la *Lectura compendiosa super Artem inveniendi veritatem*, indicatiu que Llull va voler fer una difusió conjunta d'aquestes dues obres.

⁶ Al manuscrit no s'han arribat a fer els calderons, però hi ha la doble barra («//») als llocs on s'haurien d'haver fet; en la transcripció els hem indicat amb el signe ¶; també n'hem afegit qualseu en llocs on és clar que n'hi hauria d'haver hagut un. Hem suplert igualment les inicials, que tampoc no s'han arribat a fer tot i que normalment el copista ha deixat en el seu lloc una lletra d'espera. En canvi, no hem reproduït el color de les figures, imprescindible per al funcionament de l'Art, però accessori en aquest cas per al nostre propòsit. Hem conservat les lletres de l'Art en minúscula, separades per punts volats (i la separació entre cambres amb doble punt volat, com al f. 4v).

⁷ A <<http://freimore.ruf.uni-freiburg.de/servlets/DocumentServlet?id=10300>>, pàgina a la qual també es pot accedir mitjançant la fitxa corresponent a aquest manuscrit a la LluIDB.

⁸ Hem assenyalat amb claudàtors dos llocs del nostre manuscrit en què sembla faltar text, l'«Incipit prologus quinque figurarum» del primer foli del text, i les tres darreres lletres de la paraula «cirographo» al foli 5rb, passatges que es troben a d'altres manuscrits consultats. Llevat d'aquestes dues, no hem trobat variants significatives, amb una sola curiosa excepció: el manuscrit V té les línies que connecten els setze punts de la Figura A, i que falten a molts altres manuscrits de l'ACTV. Atès que l'existència d'aquestes línies no és descrita en el text, ni es parla de la necessària concordança de les Dignitats, que és el que signifiquen a l'*Art demonstrativa*, és difícil precisar si eren volgudes del mateix Llull, o eren el resultat d'un copista que reproduïa el que havia vist en manuscrits d'aquesta altra obra. Finalment, per facilitar la lectura del text, hem regularitzat els usos gràfics del llatí medieval.

⁹ La de la Figura V segueix el model de les altres, amb la salvetat que, com la Figura S, ha necessitat un foli desplegable per donar lloc a la seva enorme figura triangular. El problema —o els problemes— de la Figura X a l'Art quaternària ha estat estudiat detalladament per Josep E. Rubio, «Com és la verdadera Figura X de l'*Ars compendiosa inveniendi veritatem*», *SL* 40 (2000), pp. 47-80.

Per fer visible el contrast que hi ha entre la disposició original de l'ACIV i la que va establir Salzinger, hem transcrit la mateixa porció de l'obra en l'edició moguntina marcant amb un subratllat doble els passatges que són una pura invenció de l'editor i amb un subratllat simple els passatges tot just modificats.¹⁰

La primera cosa que cal assenyalar de la transcripció del manuscrit és que, just després de la invocació, s'hi diu «Haec *Compendiosa ars inveniendi veritatem* dividitur in quinque figuras, quae sunt A S T V X.» Normalment Llull, com altres autors medievals, divideix les seves obres en distincions o en parts, és a dir en unitats textuais, en canvi aquí el text és organitzat a partir de les figures.¹¹ Segueixen cinc apartats, cada un dels quals comença «A (o S, etc.) ponimus quod sit...», al verso d'un foli, de manera que la figura circular, amb les seves versions secundàries i les seves explicacions textuais, es poden consultar com a unitat visual en dues pàgines acarades; i si aquestes dues cares no són suficients per encabir tot el material relatiu a una figura, aleshores es disposa un foli desplegable perquè es pugui consultar en tres pàgines sense haver de girar el full; això es dona en el cas de la figura S, presentada al foli 4v però desenvolupada en el foli 5r, que és desplegable i que, per tant, té dues cares recto (5ra i 5rb). El mateix passa amb la figura V (que ja no hem inclòs en el fragment transcrit): és presentada al foli 6v i desenvolupada al recto del següent foli, també desplegable (7ra-7rb). Així, doncs, l'organització del text implica la preparació de folis de dimensions especials dins del primer quadern del còdex i una cura determinada en la còpia del text.¹² Una disposició de la pàgina tan original i complexa com aquesta no pot ser fruit de la iniciativa d'un copista, sinó que per força ha de respondre a la iniciativa de l'autor que vol aconseguir un determinat efecte en la lectura de l'obra. Cap altre testimoni de l'ACIV, fins allà on sabem, no ha mantingut una tal disposició del text; el manuscrit 118 de la Biblioteca de Catalunya, per exemple, ha fet cabre com ha pogut en una sola cara de foli (el 6r) tot el text i les figures corresponents al foli 5ra i 5rb de V.¹³

¹⁰ En aquest cas, ens ha semblat innecessari conservar la disposició en doble columna del text; la nostra intenció ha estat simplement permetre la comparació amb el text del manuscrit V i donar una idea general de l'abast dels canvis i assenyalar en quins llocs es produeixen. Hem regularitzat l'ús de «&» per «et» i l'hàbit germànic de posar en majúscula la inicial de molts substantius.

¹¹ L'*Art demostrativa* també es divideix en figures, però només dins de la primera distinció, que segueix un pròleg explicant l'Alfabet, les tres espècies de demostració, i l'enumeració de les quatre distincions en les qual l'obra es divideix. L'efecte per al lector és molt menys radical.

¹² Vegeu la descripció del manuscrit en apèndix.

¹³ Una cosa similar s'ha esdevingut en el cas del CIm. 10502, que ha encabir tot aquest text i totes les figures (fins i tot la figura S) al foli 7r. En canvi, el copista del manuscrit 2641 de la Biblioteca Statale de Lucca ha optat per concentrar totes les figures que pertocuen a cada apartat just abans de l'inici d'aquest apartat; així, la figura S i les seves versions secundàries estan totes situades entre el foli 1v (figura S) i el 2r (la resta), abans de les paraules «[S] ponimus...». La varietat de disposicions que presenten aquests testimonis ja és un indicatiu que la forma original (sens dubte, la més complexa, la que conserva el manuscrit V) s'ha perdut.

El segon aspecte notable de la distribució de material en aquest manuscrit, com en tots els testimonis primerencs de l'ACIV que hem pogut consultar, és la col·locació de les figures a dins del text mateix de l'obra, és a dir, emmarcades pel text i no reunides totes a l'inici de l'obra com succeirà en els títols posteriors del cicle de l'Art quaternària;¹⁴ de tal manera que gairebé no es diferencia entre text i peu de figura, cosa que es pot apreciar amb les set figures en les quals es divideix la Figura S. D'altra banda, per al copista, integrar aquests diagrames (figures circulars, mitges matrius i taules) en el text és una complicació important en la seva tasca. A més a més, com que les figures fan part del text, Llull no les descriu ni sent cap necessitat de donar llistes dels seus components (tal com farà a l'*Art demostrativa*);¹⁵ només fa unes consideracions generals sobre cada figura, seguides d'una sèrie de paràgrafs encapçalats amb «¶Nota». Aquest procediment fa que el text resulti una mena de glossa de les figures, a diferència del que succeeix en obres posteriors de l'Art, en què les figures són una síntesi de les explicacions del text.

La centralitat que tenen les figures en la *mise en texte* de l'ACIV demostra el relleu que Llull els concedia ja en el primer plantejament de l'Art, atès que en concentren tots els components, que són generals a tot el seu sistema i que fan possible els seus mecanismes combinatoris. Tant és així, que la *formam et modum*¹⁶ de la seva il·luminació, l'eureka que ressona a les pàgines de la *Vita coetanea*, gairebé es pot identificar amb aqueixes figures que després calia materialitzar i difondre en un format concret.

¹⁴ En obres de l'Art ternària, altra vegada se situa les figures enmig del text, però aleshores es tracta només de quatre figures molt més senzilles, amb un resultat ni de bon tros tan impactant com a les primeres versions de l'Art. El retorn al procediment inicial potser té a veure amb els problemes de conservació que oferien els folis inicials, normalment formant un quadern propi, amb unes figures policromades que cridaven l'atenció i que podien fer-se desaparèixer fàcilment dels manuscrits.

¹⁵ Al *Llibre de contemplació*, vint-i-cinc dels trenta-nou darrers capítols empenen lletres, els significats de les qual s'explica al text, com per exemple al cap. 331, on es diu «posem que A sia veritat, e posem que B sia memòria qui A membra, e que C sia enteniment qui A entén, e posem que D sia volentat qui A ama, e posem que E sia significació composta de B e C e D» (OE, II, p. 1080), en aquest cas com una clara prefiguració de la Figura S (cal advertir al lector que la «taula dels signes d'aquest capítol» de cada un d'ells a *ORI* VIII i *OE* II és un afegit de l'editor que no es troba als manuscrits). A l'*Art demostrativa*, a més d'un Alfabet general, Llull dóna llistes dels components de cada figura. Caldria afegir que, a l'ACIV, les figures no tenen el cercle addicional amb lletres que tindran en el següent cicle de l'Art, on són utilitzables en la Figura Demostrativa, que no existeix en aquest primer cicle.

¹⁶ Diu la *Vita coetanea*: «Post haec Raimundus ascendit in montem quandam, qui non longe distabat a domo sua, causa Deum ibidem tranquillius contemplandi. In quo, cum iam stetisset non plene per octo dies, accidit quadam die, dum ipse staret ibi caelos attente respiciens, quod subito Dominus illustravit mentem suam, dans eidem *formam et modum* faciendi librum, de quo supra dicitur, contra errores infidelium.» (*ROL* VIII, p. 280; el subratllat és nostre).

L'edició moguntina, tanmateix, col·loca totes les figures juntes al principi, abans del text, i a continuació, com el lector podrà comprovar a la nostra transcripció, a l'inici, afegeix un seguit de títols aparatosos,¹⁷ i divideix l'obra en un pròleg i tres distincions. Al text mateix afegeix d'indicacions d'altres divisions («De Figura A», etc., innecessàries en la redacció original, on el lector tenia les figures mateixes davant del nas), i també precisions d'un valor dubtós (les dues referències a les raons necessàries al final de l'apartat sobre la Figura A). Finalment ressalta amb lletra cursiva (que hem conservat en la nostra transcripció) molts passatges que a l'editor li semblaven importants. Tot això, és clar, altera substancialment la immediatesa amb què apareixen les figures en el format original de l'obra i redueix radicalment l'impacte que pot provocar aquesta primera versió de l'Art.

Salzinger també va fer un seguit de modificacions en el disseny de les figures, tal com es pot comprovar si es comparen les que hem refet partint de les del manuscrit amb les reproduccions del primer volum de l'edició moguntina. L'editor alemany va introduir les lletres de l'alfabet en les Figures A i T, seguint en això el que fa l'*Art demonstrativa*, on són introduïdes per al seu ús amb la Figura Demonstrativa, absent a l'*ACIV* i, doncs, sobrerres en aquesta versió de l'Art. D'altra banda, als manuscrits es distingeix clarament entre les lletres o conceptes als vèrtexs dels quadrangles de la Figura S o dels triangles de la Figura T, i els conceptes als quals poden fer referència, que es troben en les circumferències de les figures; doncs bé, Salzinger els posa tots a la circumferència i és evident que, tot i que diferencia netament una i altra categoria, la disposició original té una simplicitat i una claredat bastant superiors. Finalment, en la Figura S la moguntina afegeix frases com «Actus ipsorum» i «Composi. Actuum», a més de petits canvis en el vocabulari, com la transformació de «memoria quae meminit» en «memoria recollens», o de «memoria quae non meminit» en «memoria obliviscens», etc.¹⁸ Finalment, és curiós remarcar que al nostre manuscrit la Figura S té les seves «espècies», és a dir E I N R, escrites en lletres majúscules.

Els canvis de compaginació, si més no, mostren l'estranyesa que sentia Salzinger davant la disposició originària del text. Però és segur que aquesta estra-

¹⁷ Afegint el títol d'*Ars magna et maior*, potser adaptat del passatge de la *Vita coetanea* que segueix el que citàvem a la nota anterior: «De quo Raimundus immensas gratias reddens Altissimo, descendit de monte illo. Reuersusque mox ad abbatiam supra dictam, coepit ibidem ordinare et facere librum illum, uocans ipsum primo: *Artem maiorem*, sed postea: *Artem generalem*.» (ROL VIII, p. 280).

¹⁸ Cal advertir que la darrera transforma una contradicció (A i no-A) en un contrari; seria equivalent a la diferència entre «blanc / no blanc» i «blanc / negre», quan «no blanc» es podria referir a «verd».

nyesa no era només cosa dels editors del segle XVIII. Cal intentar imaginar la sensació que podia produir la primera presentació del sistema lul·lià en un lector medieval habituat a textos de sant Tomàs, de sant Bonaventura, etc. No sols és qüestió de la disposició del text a l'entorn de les figures, sinó del seu aspecte algebraic i, sobretot d'una organització característica només de l'ACIV i de les seves obres satèl·lit.

Tot això va lligat a l'articulació d'un text que és més circular que no pas lineal. Per exemple, al foli 3v, en la presentació de la Figura A, Llull parla de S, T, V, X, Y i Z, quan encara el lector no té ni la més remota idea del que volen dir aqueixes lletres. Acaba l'apartat amb notes, una de les quals diu:

¶Nota quod cum A et cameris suis invenit quis Y in S T et V livido et X, et cum Y quod est in S T V et X venit in cognitionem A.

És possible que el lector hagi intuït què és una «camera», però les lletres segurament que li resultaran del tot misterioses i ja no diguem expressions com «V livido». Només quan hagi acabat de llegir els sis folis d'aquest pròleg podrà tornar enrere i començar a entendre el que es volia explicar a l'inici. I fins i tot, quan l'haurà llegit un parell de vegades, encara li podrien quedar problemes sense resoldre, com per exemple el perquè de les set figures en les quals la Figura S és dividida,¹⁹ o qualche punt de les sis condicions de F G, al final de la nostra transcripció, i col·locades com a explicació de l'ús de la Segona Figura de T, que és la Figura Elemental!

Tots aquest problemes es resoldran a l'*Art demonstrativa* amb la seva organització més lineal, amb cada component introduït al moment corresponent, amb un alfabet de conceptes i amb extenses explicacions. També canviarà la presentació, amb les figures aplegades al principi de l'obra, i descripcions detallades de cadascuna al text. Fa la impressió que la seva primera topada amb lectors reals va produir una reorientació pregonia en la seva manera de presentar l'Art, cosa que es reflecteix en l'organització del text i, per tant, en la construcció dels manuscrits.

Sigui com sigui, i el cas de l'ACIV n'és una mostra, ens sembla indubtable que les informacions paratextuals que transmeten els formats dels llibres han de ser tingudes en compte per lectors i editors de les obres de Ramon Llull com a portadores de significats que són indestruïbles del text de la mateixa obra, en la mesura que es remunten a la voluntat i a la iniciativa del seu mateix autor.

¹⁹ Que expliqui les set figures de S a l'*Ars universalis* no ajuda gaire el lector que no la té a mà i que no té cap indicació que és allà que es dona. *MOG* I, viii, 4 i 9 (481 i 491)

[TEXT DE BIBLIOTECA APOSTOLICA VATICANA, VAT. LAT. 5112, FF. 3-6.]

f. 3^r

Deus qui principium et finis
es omnium bonorum, incipit
Ars compendiosa invenien-

di veritatem ad tui laudem, glo-
riam et honorem.

[**H**]aec Compendiosa ars
inveniendi veritatem dividi-
tur in quinque figuras, quae
sunt ·a·s·t·v·x·. ¶Et medianti-
bus istis quinque potest quis

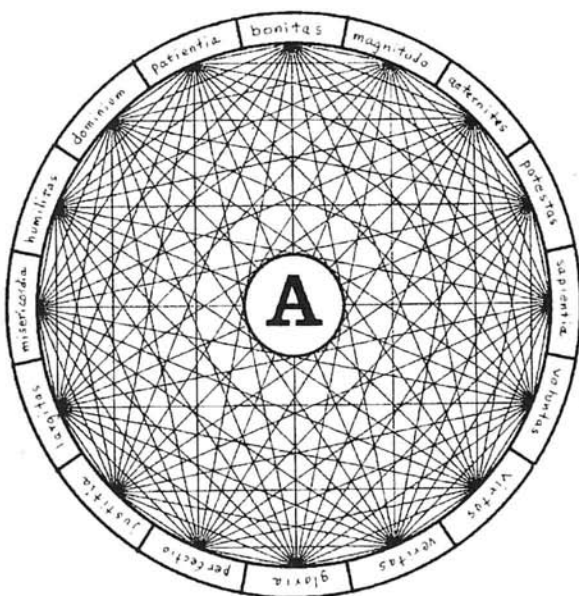
invenire veritatem sub com-
pendio, et contemplando
Deum virtutibus adherere et a
se vitia extirpare. ¶Haec
etiam ars docet proponere
quaestiones et necessariis
rationibus dubitationem sol-
vere earundem.

f. 3^v[Incipit prologus quinque figurarum]¹

[A] ponimus quod sit Deus, cui attribuimus ·xvi^m· virtutes, non accidentales sed essentialles (tamen non est nostrae intentionis loqui de virtutibus theologicis² vel cardinalibus).³ ¶ Ex quibus formantur centum viginti camerae, in quibus dilectores huius artis possunt ad Dei notitiam perveni-

re et necessariis rationibus proponere et solvere quaestiones, dummodo ·s· sciat formare in qualibet camera unam dictionem in subiecto, aliam vero in praedicato, necnon sciat per omnes cameras ·a·t·v·x· incedere sapienter, et quod ipsi ·y· sit subditum atque pronum, et quod contrarietur ita ·z·; quod omnes significationes asserat et concedat quae ipsius ·a· cedunt in gloriam et honorem, et neget et

¹ El copista ha deixat l'espai per fer la rubrica, que finalment ha quedat per fer.

² *theologis* a V, que sembla un error; els altres mss. llegeixen *theologicis*.

³ A la Figura A reproduïda aquí, la virtut num. 13 apareix escrita com a «ordia» que no sembla fer cap sentit i que, d'acord amb la lliçó que transmeten altres manuscrits consultats, ha de ser un error per «medfa», «misericordia», que és el que hem transcrit.

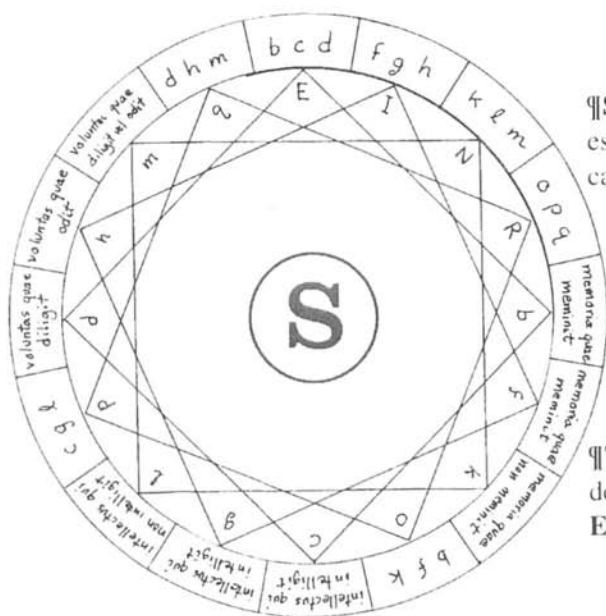
bonit	magn	etern	potes	sapie	volun	virtus	verit	gloria	perf	just	largi	miser	humil	domi
magn	etern	potes	sapie	volun	virtus	verit	gloria	perf	just	largi	miser	humil	domi	patien
bonit	magn	etern	potes	sapie	volun	virtus	verit	gloria	perf	just	largi	miser	humil	domi
etern	potes	sapie	volun	virtus	verit	gloria	perf	just	largi	miser	humil	domi	patien	
bonit	magn	etern	potes	sapie	volun	virtus	verit	gloria	perf	just	largi	miser	humil	domi
potes	sapie	volun	virtus	verit	gloria	perf	just	largi	miser	humil	domi	patien		
bonit	magn	etern	potes	sapie	volun	virtus	verit	gloria	perf	just	largi	miser	humil	domi
sapie	volun	virtus	verit	gloria	perf	just	largi	miser	humil	domi	patien			
bonit	magn	etern	potes	sapie	volun	virtus	verit	gloria	perf	just	largi	miser	humil	domi
volun	virtus	verit	gloria	perf	just	largi	miser	humil	domi	patien				
bonit	magn	etern	potes	sapie	volun	virtus	verit	gloria	perf	just	largi	miser	humil	domi
virtus	verit	gloria	perf	just	largi	miser	humil	domi	patien					
bonit	magn	etern	potes	sapie	volun	virtus	verit	gloria	perf	just	largi	miser	humil	domi
verit	gloria	perf	just	largi	miser	humil	domi	patien						
bonit	magn	etern	potes	sapie	volun	virtus	verit	gloria	perf	just	largi	miser	humil	domi
gloria	perf	just	largi	miser	humil	domi	patien							
bonit	magn	etern	potes	sapie	volun	virtus	verit	gloria	perf	just	largi	miser	humil	domi
perf	just	largi	miser	humil	domi	patien								
bonit	magn	etern	potes	sapie	volun	virtus	verit	gloria	perf	just	largi	miser	humil	domi
just	largi	miser	humil	domi	patien									
bonit	magn	etern	potes	sapie	volun	virtus	verit	gloria	perf	just	largi	miser	humil	domi
largi	miser	humil	domi	patien										
bonit	magn	etern	potes	sapie	volun	virtus	verit	gloria	perf	just	largi	miser	humil	domi
miser	humil	domi	patien											
bonit	magn	etern	potes	sapie	volun	virtus	verit	gloria	perf	just	largi	miser	humil	domi
humil	domi	patien												
bonit	magn	etern	potes	sapie	volun	virtus	verit	gloria	perf	just	largi	miser	humil	domi
domi	patien													
bonit	magn	etern	potes	sapie	volun	virtus	verit	gloria	perf	just	largi	miser	humil	domi
patien														

vitet omnes illas viribus suis totis quae illi sunt contrariae et objectae, quia in ·y· nulla significatio potest esse postquam sit contraria uni camerae vel pluribus ipsius

·a·, nec aliqua significatio potest esse in ·z· postquam conveniat uni camerae ·a· vel pluribus. ¶¶Et nota quod omnis significatio est in ·y· postquam sit contraria ·z·, quod abscondit et velat cameras ·a·. ¶¶Nota quod qui est contrarius uni camerarum ·a·, omnibus est contrarius consequenter ex eo quia inter eas nullam est disconvenientiam invenire, et qui uni illarum convenit, ceteris convenit et concordat. ¶¶Nota quod cum ·a· et cameris suis invenit quis ·y· in ·s·t· et ·v· livido et ·x·, et cum ·y· quod est in ·s·t·v· et ·x· venit in cognitionem ·a·. ¶¶Nota quod cum una camera vel pluribus ipsius ·a· habet quis cognitionem eiusdem et cum ·a· omnes cameras suas noscit.

f. 4^v

[S] ponimus quod sit anima rationalis, quae habet ·4^{or}· quadrangulos, prout in sua figura continetur, qui sunt ·e·i·n·r· et qui sunt ·4^{or}· species ·s· quae continent individua, quae sunt ·b·c·d·f·g·h·k·l·m·o·p·q· prout in figura ·s· ostenduntur. ¶·S· dividitur in septem figuris:

¶Prima
est suarum
specierum

E	I	N	R
EI	IN	NR	
EN	IR		
ER	INR		
EIN			
EIR			
ENR			
EINR			

¶Secunda
est ·xv^m·
camerarum

A	T	V	X
AT	TV	VX	
AV	T		
A	TV		
ATV			
AT			
AV			
ATV			

¶Tertia
de
E

BCDA
BCDT
BCDV
BCDX
BCDY
BCDZ

¶Quarta de I

FG	HA	FG	HX
FGA	HT	FGX	HA
FGA	HV	FGX	HT
FGA	HX	FGX	HV
FGA	HY	FGX	HY
FGA	HZ	FGX	HZ
FG	HT	FG	HY
FGT	HA	FGY	HA
FGT	HV	FGY	HT
FGT	HX	FGY	HV
FGT	HY	FGY	HX
FGT	HZ	FGY	HZ
FG	HV	FG	HZ
FGV	HA	FGZ	HA
FGV	HT	FGZ	HT
FGV	HX	FGZ	HV
FGV	HY	FGZ	HX
FGV	HZ	FGZ	HY

¶Quinta de N

KL	MA	KL	MX
KL A	MT	KL X	MA
KL A	MV	KL X	MT
KL A	MX	KL X	MV
KL A	MY	KL X	MY
KL A	MZ	KL X	MZ
KL	MT	KL	MY
KL T	MA	KL Y	MA
KL T	MV	KL Y	MT
KL T	MX	KL Y	MV
KL T	MY	KL Y	MX
KL T	MZ	KL Y	MZ
KL	MV	KL	MZ
KL V	MA	KL Z	MA
KL V	MT	KL Z	MT
KL V	MX	KL Z	MV
KL V	MY	KL Z	MX
KL V	MZ	KL Z	MY

¶Sexta
de R

O	P	Q	A
O	P	Q	T
O	P	Q	V
O	P	Q	X
O	P	Q	Y
O	P	Q	Z

¶Septima
indivi-
duorum
specierum

E	B	C	D	BC	BD	BCD	CD
I	F	G	H	FG	FH	FGH	GH
N	K	L	M	KL	KM	KLM	LM
R	O	P	Q	OP	OQ	OPQ	PQ

¶Nota quod sicut arte sensuali
cithara artificialiter temperatur,
sic oportet de necessario inte-
lectualiter quod ·s· sit ita dispo-
situm ut ordinata arte possit

officium exercere per quod pers-
crutetur in se et in ·t· modum et
viam qua possit et sciat habere
artem et modum cognoscendi
·a· ·t· ·v· ·x· ·y· ·z·. Nam nisi istud

f. 5^{r.b}

ita esset, significaretur quod ars et modus cum formis sensualibus et artificialibus melius convenirent quam cum naturalibus et intellectua-libus, sed hoc quidem est impossi-bile, quia si esset possibile, formae artificiales sensuales et accidentales essent nobiliores et digniores quam naturales et intellectuales. ¶Nota quod ·s· habet officium sumendi quandoque unum habitum suarum specierum et quandoque alium, et quando cum uno habitu non invenit hoc quod quaerit, dimittit illum et deponit et sumit sibi alium, et sic quandoque induit unum, quandoque alium. ¶Et hoc idem facit in cameris ·a-t-v-x·, accipiendo unam et dimit-tendo aliam quousque inveniat illam quae sibi necessaria est ad utendum ista arte. ¶Primum initium est huius artis quod ·s· incedat ad ·xv^m· came-ras quae formantur ex ·a-t-v-x·, et postea quod vadat ad septem cameras quae formantur ex ·a-y-z·, et quod discernat quae melius sibi convenit, secundum hoc quod ipsam discutit et inquit, et tunc quod sumat illam cameram et lit-teram quae melius convenit et concordat cum quaestione et solu-tione facta. ¶Nota quod quando ·s· elegerit et decreverit quod

A	Y	Z
AY	YZ	
A	Z	
AYZ		

vult, postea vadit ad ·xv^m· cameras quae formantur ex ·e-i-n-r· et elegit¹ et capit unam illarum, duas vel plu-res, et cum illis consequenter vadit ad omnes cameras huius artis et ita cum illis cameris ordinat istam artem. ¶Nota quod quidquid ·s· facit in arte ista, facit cum ·xv^m· cameris praedictis, et sine ipsis nihil potest facere in ·a· nec in ·t-v-x-y-z·. Unde tota ista ars volvitur per ·xv^m· came-ras quibus mediantibus ·s· ingreditur cameras ·a-v-x· cum ·t·. ¶Nota quod ·s· est maioris dignitatis in una² quindecim camerarum quam in alia. Et istud idem sequitur de individuís suarum specierum. Et ·s· potest esse virtuosum vel vitiosum in suis spe-ciebus et individuís secundum habi-tum quem sumit in cameris ·a-t-v-x· et in ·y· et ·z· prout haec omnia pro-bantur ad plenum in Lectura huius artis, in qua prolixius loquimur quam in hoc cirogra[pho] in quo compendiosam ponimus seriem ut apparet.

¹ elegit V. La majoria d'altres mss. tenen la forma més correcta, eligit.

² u una V, amb la lletra inicial repetida en canvi de línia.

[. 5^v

T ponimus, quod sit figura significationum, figurata quinque triangulis diversorum colorum facientibus ·xv^m· angulos, et quilibet habet in se tria, et ipsi ·xv^m· anguli formant centum quinque cameras, prout in sua figura continetur. Et est impressio et materia ipsi ·s· quando formatur in cameris ·t·, prout ·s· ingreditur in ·a·v·x·y·z·, quia sicut aqua assumit sibi colorem a vase in quo continetur, sic ·s· assumit

formam secundum cameram ipsius ·t·. ¶Nota quod ·t· est in centum quinque cameris, unde ista ars exigit quod ·s· in cameris ·t· temptet se ipsum in qua vel quibus cameris ·t·

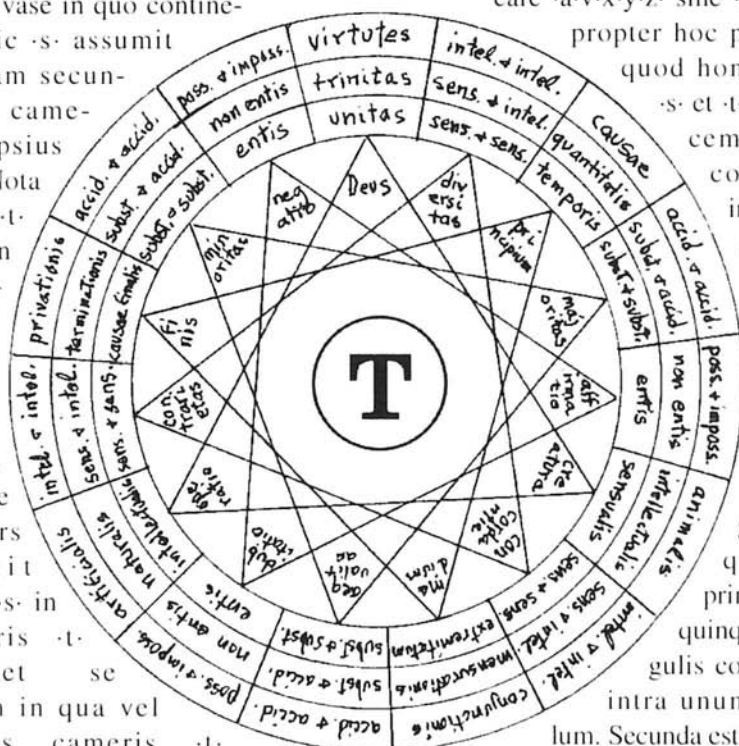
poterit habere cognitionem de ·a·v·x·y·z·. Nam natura est camerarum ·t· quod significant ipsi ·s· si in ipsas ingreditur ordinate ·a·v·x·y·z·. Et natura est ·s· ordinati in suis speciebus et in suis individuis quod recipiat illud quod ·t· sibi significat de ·a·v·x·y·z·. ¶Nota quod sicut ·s· in hac arte est communis figura, sic similiter ·t·, quia ·s· nequit tractare de arte sine ·t·, nec ·t· potest significare ·a·v·x·y·z· sine ·s·, quare

propter hoc praecipit quod homo sciat

·s· et ·t· ad invicem facere convenire in significando ·a·v·x·y·z·.

¶ ·T· consistit in tribus figuris, quarum prima est ex quinque triangulis compositis

intra unum circumlum. Secunda est ex ·xvi^m·

f. 6^r

cameris in quibus elementa sunt scripta, et est impressio in qua ostenditur tertia figura secundum tropologiam et allegoriam.

Tertia figura est illa in qua ·t· utitur in figuris aliis ista arte.

Deus creat	creat opera	opera divers	divers concor	concor contra	contra princ	princ medi	medi finis	finis major	major aequal	aequal minor	minor affirm	affirm dubit	dubit negat
Deus opera	creat divers	opera concor	divers contra	concor princ	contra medi	princ finis	medi major	finis aequal	major minor	aequal affirm	minor dubit	affirm negat	
Deus divers	creat concor	opera contra	divers princ	concor medi	contra finis	princ major	medi aequal	finis minor	major affirm	aequal dubit	minor negat		
Deus concor	creat contra	opera princ	divers medi	concor finis	contra major	princ aequal	medi minor	finis affirm	major dubit	aequal negat			
Deus contra	creat princ	opera medi	divers finis	concor major	contra aequal	princ minor	medi affirm	finis dubit	major negat				
Deus princ	creat medi	opera finis	divers major	concor aequal	contra minor	princ affirm	medi dubit	finis negat					
Deus medi	creat finis	opera major	divers aequal	concor minor	contra affirm	princ dubit	medi negat						
Deus finis	creat major	opera aequal	divers minor	concor affirm	contra dubit	princ negat							
Deus major	creat aequal	opera minor	divers affirm	concor dubit	contra negat								
Deus aequal	creat minor	opera affirm	divers dubit	concor negat									
Deus minor	creat affirm	opera dubit	divers negat										
Deus affirm	creat dubit	opera negat											
Deus dubit	creat negat												
Deus negat													

De sex conditionibus et de 2^a figura ipsius ·t·. ¶f·g· finali rationi, unde formantur camerae istae ·c·a·v·y·i·v·z·m·a·v·y·z. ¶f·g· separant cameram. ¶f·g· moventur de una dictione in aliam. ¶f·g· separant cameram vel cameras quae sint medium inter unam cameram et aliam. ¶f·g· cum ·xvi^m· modis. ¶f·g· temptant secundam figuram ipsius T cum tertia.

figura ignis	ignis	aer	aqua	terra
	aer	ignis	terra	aqua
	aqua	terra	ignis	aer
	terra	aqua	aer	ignis
figura aeris	aer	ignis	aqua	terra
	ignis	aer	terra	aqua
	aqua	terra	aer	ignis
	terra	aqua	ignis	aer
figura aquae	aqua	terra	aer	ignis
	terra	aqua	ignis	aer
	aer	ignis	aqua	terra
	ignis	aer	terra	aqua
figura terrae	terra	aqua	aer	ignis
	aqua	terra	ignis	aer
	aer	ignis	terra	aqua
	ignis	aer	aqua	terra

[TEXT DE L'EDICIÓ DE MAGÚNCIA DEL 1721 (MOG I, 1-3: 433-5)]

DIVI
RAYMUNDI LULLI
DOCTORIS ILLUMINATI
ARS COMPENDIOSA
INVENIENDI VERITATEM
SEU
ARS MAGNA ET MAJOR
QUAE EST
CLAVIS ET CLAUSURA
OMNIUM ARTIUM ET SCIENTIARUM
ET OMNIUM OPERUM DIVI
AUTHORIS.

Deus honorate, Domine glorioso, qui es principium et finis omnium bonorum, ad tuam laudem, gloriam et honorem incipimus istam Artem, quae intitulatur Ars compendiosa inveniendi veritatem.

DE PROLOGO

Haec Ars dividitur in tres distinctiones, quarum prima dividitur in duas partes: prima pars continet expositionem quinque figurarum, quae sunt A. S. T. V. X.: Figurae autem Y. & Z. hic non numerantur; quia per se non faciunt cameras, sicut caeterae; et per istas quinque figuras potest homo invenire veritatem sub compendio, et contemplari et cognoscere Deum, et vivificare virtutes, et mortificare vitia. Secunda pars continet tres figuras, quae sunt A. V. X. positas in Figuram S. Haec etiam ars docet proponere quaestiones, et necessariis rationibus earum dubitationem breviter solvere.

INCIPIT
PRIMA DISTINCTIO
QUAE EST DE
Expositione Figurarum et illarum
Applicatione ad Figuram S.
PARS PRIMA
De Expositione Figurarum A. S. T. V. X. Y. Z.
De Figura A.

A. ponimus quod sit noster Dominus Deus; cui A. attribuimus sedecim virtutes; non tamen dicimus quod sint cardinales neque theologicae, nec quod sint

accidentales, sed essentielles:¹ de quibus formantur *centum viginti camerae*, per quas amatores huius artis poterunt habere cognitionem de Deo, et poterunt facere et solvere quaestiones per necessarias rationes; dummodo S. sapienter² sciat in qualibet camera facere de una dictione subjectum, et de altera praedicatum, et sciat procedere iuxta debitam formam per omnes cameras ipsorum A. T. V. X.: et oportet, quod S. sit subditum³ ipsi Y., et sit contra Z. taliter, quod omnes significationes, quae sunt contra A., neget, et vitet totis suis viribus, et concedat et affirmet omnes significationes, quae sunt ad gloriam et honorem ipsius A.;⁴ quia nulla significatio potest esse in Y., quae sit contra unam vel plures ex cameris ipsius A.; nec aliqua significatio potest esse in Z., quae sit concordans cum una aut pluribus cameris ipsius A.: omnis autem significatio est in Y., quae contrariatur ipsi Z., quod abscondit et velat cameras ipsius A.

Nota, quod ille, qui cum una aut pluribus cameris ipsius A. concordat, cum omnibus concordat; et qui uni aut pluribus est contrarius, omnibus est contrarius; et hoc est, quia omnes camerae sunt absque aliqua contrarietate in valde excellenti concordantia.⁵

Nota, quod cum cameris ipsius A. habetur cognitio de ipso A., et cum ipso A. habetur cognitio de suis cameris, et cum A. et suis cameris habetur cognitio per necessarias rationes de S. T. V. X. et eorum cameris, et cum S. T. V. X. et suis cameris cognoscit homo per necessarias rationes ipsum A. et suas cameras.⁶

De Figura S.

S. ponimus, quod sit *anima rationalis*; quod S. dividimus in quatuor quadrangulos, prout in sua figura continetur, qui sunt E. I. N. R.; qui quadranguli sunt quatuor species ipsius S., quae componunt individua, quae sunt B. C. D., F. G. H., K. L. M., O. P. Q., prout scripta sunt in figura S.

Nota, quod S. dividitur in *septem figuras*: *prima* est suarum specierum, *secunda* est quindecim camerarum, *tertia* de E., *quarta* de I., *quinta* de N., *sexta* de R., *septima* de individuis specierum ipsius S.

¹ tamen ... essentielles] ordre de paraules canviat, com també algunes de les expressions.

² sapienter] en l'original després de l'«A.T.V.X.» més avall.

³ subditum] subditum atque pronum V.

⁴ Intercanvi de les clàusules positiva i negativa anteriors.

⁵ Altra vegada les parts positiva i negativa d'aquest paràgraf han estat intercanviades, amb moltes altres alteracions menors.

⁶ Aquest paràgraf, a més de l'afegit doble de per necessarias nationes, és una reelaboració completa dels dos darrers apartats de la ¶Nota de l'original.

Nota, quod, sicut instrumentum seu cithara temperatur per artem sensualem artificialiter, sic oportet de necessitate, quod S. sit in tali dispositione, quod per artem et ordinationem intellectualem⁷ possit habere officium, quomodo inquirat in se ipso et in T. viam et modum, per quem possit et sciat habere artem et modum cognoscendi A. T. V. X. Y. Z.; et si ita non foret, significaretur, quod ars et modus convenirent melius cum formis sensualibus et artificialibus, quam cum naturalibus et intellectualibus; et hoc est impossibile: quoniam, si foret possibile, formae artificiales, sensuales et accidentales essent nobiliores et digniores, quam naturales et intellectuales et essentiales.

Nota, quod S. habet officium, quod modo accipiat unum habitum, modo alium de suis speciebus; et quando cum uno habitu non invenit hoc, quod inquit, dimittit illum,⁸ et accipit alium; et sic modo induit unum habitu, modo alium: et hoc idem facit in cameris de A. T. V. X. accipiendo unam et dimittendo alteram, quousque invenit illam, quae sibi est necessaria ad utendum ista arte.

Primum principium artis est, quod S. accedat ad *quindecim cameras*, quae formantur de A. T. V. X.; et quod postea accedat ad *septem cameras*, quae formantur de A. Y. Z.; et attendat, quae ipsarum melius conveniat ei secundum hoc, quod inquit;⁹ et accipiat illam cameram,¹⁰ quae melius concordat¹¹ quaestioni vel solutioni factae.

Postquam S. elegit cameras, accedat¹² ad *quindecim cameras*, quae formantur de suis speciebus, videlicet E. I. N. R.; et eligat, et accipiat unam, duas, vel plures, quas vult ex illis; et cum illis incedat per omnes cameras hujus artis, et cum dictis cameris utatur ista arte.

Quocumque S. facit in ista arte, facit cum quindecim supra dictis cameris, et sine illis nihil potest facere in A.¹³ T. V. X. Y. Z.: unde tota ista ars volvitur per dictas quindecim cameras, quibus mediantibus S. intrat cameras de A. V. X. cum T.

Nota, quod S. habet maiorem nobilitatem et virtutem in una ex quindecim cameris, quam in alia; et hoc idem sequitur in individujs suarum specierum; et S. potest esse virtuosius aut vitiosius in suis speciebus et in suis individujs secundum habitum, quem accipit in cameris de A. T. V. X. et in Y. et Z.; quod

⁷ intellectualem] *substitueix* intellectualiter *després de* necessitate a la línia anterior.

⁸ et deponit omēs.

⁹ inquit] ipsam discutit et inquit.

¹⁰ et litteram omēs.

¹¹ concordat] convenit et concordat. *La moguntina aquí ha omès la petita figura matricial inserida al text.*

¹² Postquam S. elegit cameras, accedat] ¶*Nota* quod quando -s- elegerit et decreverit quod vult, postea vadit V.

¹³ A.] -a- nec in V.

probatur¹⁴ in *Lectura hujus Artis*, ubi de hoc prolixius tractamus, quam in hoc libro, in quo compendiose loquimur.

De Figura T.

T. ponimus, quod sit *Figura significationum* figurata de *quinque triangulis diversorum colorum*, qui constituunt *quindecim angulos*; et quilibet angulus habet in se *tria*; et ipsi quindecim anguli formant *centum et quinque cameras*, prout in figura patet; et T. est instrumentum et materia ipsi S., quando formatur in cameris ipsius T., secundum quod S. intrat in A. V. X. Y. Z.: nam sicut aqua recipit colorem a vase, in quo continetur, sic S. assumit formam secundum cameras ipsius T.

T.¹⁵ est in *centum quinque cameris*; unde haec ars exigit, quod S. in cameris ipsius T. tentet et probe se ipsum, in qua vel in quibus cameris ipsius T. poterit cognitionem habere de A. V. X. Y. Z.: quia de natura camerarum T. est, quod ipsi S., si ordinate intret in illas, significant ipsa A. V. X. Y. Z.; et ipsum S. est a natura ordinatum in suis speciebus et in suis individuis, quod recipiat hoc, quod T. ei significat de A. V. X. Y. Z.

Nota, quod, sicut S. est *figura communis* in hac arte, sic similiter T. est figura communis eidem arti; quoniam S. non potest inquirere nec tractare de arte sine T., nec T. potest significare de A. V. X. Y. Z. sine S.: quare ista ars praecipit, quod homo sciat concordare S. T. in significando et inquirendo A. V. X. Y. Z.

T. consistit in *tribus figuris*, quarum *prima* est ex *quinque triangulis compositis inter unum circulum*; *secunda* est ex *sedecim cameris*, in quibus *elementa* sunt scripta; et est *impressio*, in qua *ostenditur tertia figura secundum tropologiam et allegoriam*; *tertia figura* est illa, in qua T. utitur ista arte in aliis figuris.

De sex conditionibus et secunda figura ipsius T.

1. F. G. finali rationi, unde formantur istae camerae: [E. A. V. Y.] [I. V. Z.] [M. A. V. Y. Z.]

2. F. G. separant cameras.

3. F. G. moventur de una dictione in aliam.

4. F. G. separant cameram vel cameras, quae sunt medium inter unam cameram et aliam.

5. F. G. cum sedecim modis.

6. F. G. tentant secundam figuram ipsius T. cum tertia.

¹⁴ ad plenum omēs.

¹⁵ *Precedit de Nota* quod.

Apèndix: descripció del manuscrit Vaticanus Latinus 5112

Contingut: Folis 3-55v, Ramon Llull, *Ars compendiosa inveniendi veritatem*. Folis 55v-61v, Ramon Llull, *Lectura compendiosa inveniendi veritatem*. Folis 65-68, Pseudo-Ramon Llull, *Introductorium magnae Artis generalis*.

El còdex està format per 72 folis de pergamí, que amiden 185 x 130 mm, més dues guardes de paper davanteres i dues de posteriors, no originals. Nou plecs: tots de 4 + 4, amb l'excepció del vuitè, que és de 3 + 3, i del novè, que és de 5 + 5. Reclams.

El volum és clarament factici, format per dos còdexs: el primer (els vuit primers plecs) conté les dues obres lul·lianes autèntiques; cal tenir en compte que al vuitè plec (amb un full menys que els anteriors, adaptat a les necessitats originals del manuscrit), al foli 61v, acaba la *Lectura compendiosa super Artem inveniendi veritatem* i que el foli 62 ha quedat en blanc. A aquest se li va afegir un plec diferent dels altres (el novè) i que conté l'alfabet i les definicions i l'apòcrif *Introductorium magnae Artis generalis*.

Escrit a dues columnes, de 28 línies, 130 x 102 mm, intercolumni de 10 mm. El darrer text, tanmateix, és escrit a ratlla tirada de 130 x 110 mm. Tres mans. La primera, folis 1-14v una mà textual, prou contrastada i de sentit vertical, que progressivament va essent atreta cap a una lletra híbrida. La segona, folis 15r-63v, fa una lletra més textual, més quadrada i trencada i menys contrastada; també té un pol d'atracció en la híbrida. La tercera, folis 65-68, fa una lletra semihíbrida. Títols en rúbrica, han quedat per fer les caplletres i els calderons. Les rúbriques semblen fetes respectivament per cada mà.

Enquadernació de pell vermella amb els escuts de Pius VI (pontífex entre 1775 i 1799) i del cardenal Francisco Xavier Zelada.

En blanc: folis 2, 62, 64, 68-72. El foli 72 podria haver estat una guarda perquè és més gruixut i sembla haver estat encolat per la cara recto.

Foli 1: IHS, en lletra artística gòtica, la S en forma de serp. Al marge, en lletra híbrida, una anotació que fa referència a la serp. Mà diversa de la dels copistes. Foli 1v: taula dels significats de l'alfabet de l'Art ternària (B-K). Lletra textual de mòdul petit, amb decoracions en vermell; no és descartable que sigui feta per la segona mà.

Foli 3r: es deixa tres quartes parts del foli en blanc. Foli 3v: figura A, en blau.

Foli 4: mitja matriu de la Figura A, en blau. Foli 4v: figura S i taules, polícromes.

Foli 5, desplegable i a la part interior desplegada (5r.a i 5r.b), hi ha text i taules. El verso de 5r.b és en blanc; i el verso de 5r.a hi ha la figura T polícroma.

Foli 6r, taules polícromes. Foli 6v, figura V, en blau i vermell.

Foli 7, desplegable i a la part interior desplegada (7r.a i 7r.b) hi ha la mitja matriu de la Figura V polícroma. Al verso, figura X en blau i verd.

Foli 8r, mitja matriu de la Figura X en blau i verd. Foli 8v: figures Y (en blau) i Z (en vermell).

Foli 63r: alfabet de l'Art (9 principis) i llista de definicions dels principis, a ratlla tirada.

Datable a mitjan segle XIV.¹⁶

Paraules clau

Codicologia, formats textuais, Art, edició de textos

Key Words

Codicology, textual formats, Art, edition of texts

Resum

L'article estudia la qüestió dels formats originals de les obres de Ramon Llull i se centra en la disposició del text de la primera versió de l'Art, l'*Ars compendiosa inveniendi veritatem*, a partir del manuscrit Vat. Lat. 5112 (mitjan segle XIV): els problemes que planteja el text, la seva organització interna, la seva plasmació a la pàgina, les opcions de format que es remunten a l'autor. El treball compara també aquest format original amb les modificacions que va experimentar l'obra en l'edició que Salzinger en va fer per al primer volum de la col·lecció moguntina (1721). Finalment, els autors criden l'atenció sobre els valors de significació que els aspectes paratextuals de l'obra aporten al text mateix.

¹⁶ Vegeu una altra descripció, més succinta, del manuscrit a Lorenzo Pérez Martínez, *Los fondos lulianos existentes en las bibliotecas de Roma* «Publicaciones del Instituto de Estudios Eclesiásticos en Roma» Subsidia 3 (Roma, 1961), p. 30. Curiosament, Pérez no consigna la presència de l'espuri *Introduitorium magnae Artis generalis* en el còdex. És possible que aquesta manca es remunti als apunts de Ramon d'Alòs que Pérez va fer servir per al seu catàleg (vegeu p. 21 n. 29). En tot cas, no hi ha dubte que la composició actual del volum es remunta almenys al moment en què va ser feta l'enquadernació que avui té, és a dir, a final del segle XVIII.

Abstract

This article studies the question of the original formats of the works of Ramon Llull, and concentrates on the textual disposition of the first version of the Art, the *Ars compendiosa inveniendi veritatem*, as presented in the manuscript Vat. Lat. 5112 (from the mid fourteenth century); the problems presented by the text, its internal organization, its placement on the page, the choices as to format, all can be traced back to the author. This essay compares this original format with the changes introduced by Salzinger in the first volume of the Mainz edition (1721). Finally, the authors call attention to the significative values which the paratextual aspects of the work bring to the text itself.